

KONRÁD GYÖRGY

Csodafigurák

Fázós, vékony alak feketében, ezüstfej, ezüsthang, felsikló kacaj, egy kisfiú örvendező szeretete, amely elrévedő oldalpillantással át tud váltani valami másba, a mindennapos agónia szigorába, tud átkarolni és a nyakadba borulni, tudja megfogni az alsókarodat, amikor valami fontosat és mulatságosat mond, és tud csibészesen megátalkodva vitatkozni, hozzátartozik magányához a társaság...” Így indítja az „angyali” Pilinszkyről szóló írását Konrád. Oly jellemzőek ezek a sorok a kötet egészére, jól illusztrálják annak tónusát, színvilágát. Harminc portré közel háromszáz oldalon. A legrégebbi 1976-os, a legfrissebb 2006-os. Szinte kivétel nélkül a baráti odafigyelés és odafordulás dokumentumai: a súlyos betegségben szenvedő és a halállal farkasszemet néző Danilo Kišről; Erdély Miklósról, a maga „profetikus súlyosságával és gyermeki elérhetetlenségével”; Duczynska Ilonáról; a filozófus és kritikus Fehér Ferencről; Tardos Tiborról, aki „kétszer ment száműzetésbe Magyarországról, két rezsim fenyegette az életét, zárta börtönbe és némította el; „két megátalkodott máskéntgondolkodó”-ról, Adam Michnikről és Václav Havelről; a „civil szabadságharcos” Haraszi Miklósról; Szelényi Ivánról, a barátról és munkatársról; Hans-Henning Paetzkeről, aki Konrád műveit német nyelvre ültette át; Mészöly Miklósról, aki „úgy járta végig ezt a vad és hazug fél évszázadot, hogy nem keverte össze a maga igazát hamis beszédekkel”; Hernádi Gyuláról, a „budapesti Szindbádról”; **Eörsi Istvánról**, és persze másokról. Az olvasó felfigyelhet arra, hogy Konrád sohasem kívülállóként rajzolja meg portréit, készíti el filmszerű vágásokkal operáló pillanatfelvételeit, hanem személyes történeteket konstruál, a kötet írásában szubjektív hangvételű narrátori szólam érvényesül, a szerző arra törekszik, hogy az emlékező, felidéző munka során önmagát is a történetek részévé tegye. Még akkor is beleírja magát a szövegbe, ha személyesen nem volt alkalma ismerni hőstét, vagy kevésbé szoros kapcsolat fűzte hozzá. Szép példa erre a Nagy Imre-esszé, amelyben magunk előtt látjuk a sétáló miniszterelnökkel találkozó író, vagy ilyen a Mérei tanár úr, a „lélekbúvár” alakját megelevenítő portré.

A *Csodafigurák* különböző műfajú írásokat gyűjt egybe: olvasható benne megnyitó szöveg, laudáció, nekrológ, recenzió, visszaemlékezés, esszé és interjú. Akad tehát számos alkalmi szöveg, mégis erős koherenciát teremt köztük az a jól ismert, összetéveszthetetlen beszédmód, a fanyar iróniát olykor tragikus színezettel átszővő hang, amit Konrád ebben a kötetben is megszólaltat. Ezt a kapcsolódást erősíti az a tény is, hogy a kötet szövegei (legalábbis azok jelentős része) egy bizonyos narratív struktúrába is illeszkedhetők, amelyet leginkább az (közép-)

európai ember történelembe vetettségével, a történelmi viszonyok által determinált életkörülményeivel lehetne körülírni. „Kapuscinski egy olyan generációhoz tartozik – írja Konrád –, amely megélte a meglepetést: az orosz, majd a német megszállást, és még gyerekként megtanulhatta a békés lét veszélyeztetettségét.” (151.) Szerzőnk is annak a nemzedéknek a képviselője, amely gyermekfejjel élte át a második világháború pusztításait és a holokausztot, hamar szembe kellett néznie tehát a történelem mindent felörlő erejével: „1944-ben megtanultam, hogy a felnőttek váratlanul megőrülhetnek, és egyenruhában vagy anélkül nekilátnak gyerekekre, öregekre vadászni” – olvashatjuk a kötet egyik írásában (28.). Ennek személyes történetét jól ismerhetjük már korábbi könyveiből, így például legutóbbi hármaskönyvéből, (*Elutazás és hazatérés, Fenn a hegyen, napfogyatkozás-kor, Kakasok bánata*) ám a történelembe vetett, kiszolgáltatott ember sorsa az új kötet egyik meghatározó szólamává is válik, és a portrék nagyobb része erre a vezérfonalra felfűzve is olvasható. Mindenekelőtt ilyen a Lutz- és a Wallenberg-írás. Tudjuk, hogy Carl Lutz svájci követségi titkár több ezer menlevelet adott ki, megmentve ezzel számos zsidó életét, köztük Konrádét is, aki egy svájci védett házban született át a nyilasuralom rémtetteit. Wallenbergről pedig így ír a szerző: „Elszánt gyilkosokkal szemben állva is merte és tudta felemelni a hangját. Játékos volt, vakmerő és gyáva. »Hassenfuss«-nak nevezte magát, tudta féltetni magát bombáktól és kétszínű társalgópartnereitől, de tudott uralkodni a félelmén, és voltaképpen hitt abban, hogy a svéd követségi titkár voltaképpen sérthetetlen. Tudott félni, de kockáztatni is. Fegyvertelenül utasított esetenként részeg fegyvereseket. Felismerte, hogy hajszálon múlik az élete, de neki egy hőstett nem volt elég: délelőtt is benn volt az oroszlánbarlangban, már délelőtt is csoda volt, hogy egyáltalán ő maga ki tudott jönni, bement hát délután is, mert ki akart hozni svéd védettekét” (40.).

Így jutunk el a *Csodafigurák* azon főszereplőjéhez, akik elsősorban Konrád nemzedéktársai és barátai, illetve a demokratikus ellenzékben szerepet vállaló értelmiségiek, akik számára alaposan beszűkült a játéktér a Kádár-rendszer évtizedei alatt, mégis megpróbáltak valamilyen módon embernek maradni, és ha nehezen is, de valahogyan boldogulni a történelem és a politika szorításában. Jó példa erre Mészöly Miklós, aki „az átvészelés éveiben meseíró, átíró, bábíró. Megtalálja a lehetetlen falán a rést. Lehet az írómesterséget itt és most a világceh több ezer éves rendi erkölce szerint művelni, tehát az uralkodó mintától elhajlóan” (247.).

Túl az említett közös tematikán az olvasó rendkívül otthonosan mozoghat a kötetben, kellemes érzés barangolni Konrád szövegei között, beleolvassa egyik vagy másik írásba. A szerző legfőbb törekvése, hogy hősei alakját minél plasztikusabban formálja meg. Minden esetben a történetek mögött megbújó ember érdekli, a maga esendőségével és hibáival együtt. Így rajzol markáns, emlékezetes és elgondolkodtató arcéleket, és így válhatnak Konrád kezén valóban „csodafigurákká” a könyv hősei. (Noran)

MÉNESI GÁBOR